הוחל שבועתו של אבימלך דכתיב [1]אם תשקר לי ולניני ולנכדי [2]ויגדל הנער ויברכהו ה' במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף [3]ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים אמר רב אמר שמשון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי עשרים א)(ושתים) שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום [4]וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים אמר רבי איבו בר נגרי א"ר חייא בר אבא אמר שמשון יבא (א) מי שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן תניא א"ר שמעון החסיד בין כתיפיו של שמשון ששים אמה היה שנאמר [5]וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתיפיו וגמירי דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה [6]ויהי טוחן בבית האסורים א"ר יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר [7]תטחן לאחר אשתי מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפוקא ב)גרידיא דובלא וא"ר יוחנן כל המזנה אשתו מזננת עליו שנאמר [8]אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי וכתיב תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין ג)והיינו דאמרי אינשי איהו בי ד)קארי ואיתתיה בי בוציני וא"ר יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר [9]דן ידין עמו כאחד וגו' וא"ר יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר [10]כי שמש ומגן ה' אלהים וגו' אלא מעתה לא ימחה אלא מעין שמו של הקב"ה מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו אף שמשון מגין בדורו על ישראל ה)וא"ר יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר [11]וילך שפי שמשון חיגר בשתי רגליו היה שנאמר [12]שפיפון עלי ארח: ת"ר חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולן לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה בעיניו אסא ברגליו שמשון בכחו דכתיב [13]ויסר כחו מעליו שאול בצוארו דכתיב [14]ויקח שאול את החרב ויפל עליה אבשלום בשערו כדבעינן למימר קמן צדקיה בעיניו דכתיב [15]ואת עיני צדקיהו עור אסא ברגליו דכתיב [16]רק לעת זקנתו חלה את רגליו ו)ואמר רב יהודה אמר רב שאחזתו פדגרא א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי פדגרא א"ל ז)כמחט בבשר החי מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חש ביה °ואיכא דאמרי מרביה שמע ליה וא"ד [17]סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם דרש רבא מפני מה נענש אסא מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר [18]והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה(ב): כתיב [19]וירד שמשון תמנתה וכתיב [20]הנה חמיך עולה תמנתה א"ר אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה ר' שמואל בר נחמני אמר שתי תמנאות היו חדא בירידה וחדא בעליה רב פפא אמר חדא תמנה הואי דאתי מהאי גיסא ירידה ודאתי מהאי גיסא עליה כגון ורדוניא ובי בארי ושוקא דנרש [21]ותשב בפתח עינים א"ר אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים צופות לראותו ר' חנין א"ר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר [22]תפוח והעינם ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל בך אביך קידושין אמרה ליה יתומה אני שמא טמאה את אמרה ליה טהורה אני: [23]ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר פרדס וחד אמר פונדק בשלמא למ"ד פרדס היינו דכתיב ויטע אלא למ"ד פונדק מאי ויטע כדכתיב [24]ויטע אהלי אפדנו וגו' ויקרא שם בשם ה' אל עולם אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא

אלא

הוחל שבועתו של אבימלך. בטלה לשון לא יחל דברו (במדבר ל). לפי שהם עברו על השבועה תחילה: **במה בירכו.** כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא דבר המתרבה ומלוי בו שובע פויישו"ן בלע"ז. ומה ברכה נמצא בו לא מצינו עושר בשמשון: **שברכו באמתו.** להיות זרעו כנחל שוטף. למה שנתאוה נתברך: **נקם אחת משתי עיני.** (ב) שכר אחת מעיני תן לי בנקמה זו ושכר האחרת לעולם הבא: **שחוזר לאחוריו.** כשרודפין אותו אינו ט)(מרחיק) לברוח אלא חוזר עקלקלות: **שער העיר.** (ג) בעזה משמעי קרא: **על כתיפיו.** כשיעור כתיפיו: **קמי דשפי חמרא חמרא.** לפני כל אדם מביאין מה שהוא רגיל בו. לפני שותי יין מביאין יין: **קמי רפוקא גרידיא דובלא.** לפני עובד אדמה וחופר בגנות שרגיל לאכול ירק מביאין סל מלא ירק. דובלי מין ירק הוא: קארי ובוציני מין אחד הוא אלא שאלו גדולים ואלו קטנים. כלומר במה שהוא עוסק היא עסוקה: **כאחד.** כיחידו של עולם במשפט צדק: י)**שמש.** לשון חומה כמו ושמתי כדכוד שמשותיך (ישעיה נד): **על שמו של הקב"ה.** משמע שכינהו בשמו של הקב"ה ממש: **מעין שמו.** שאין שמש שם ממש אלא מגן ומציל: **שפי.** אשלויישי"ש כמו דשף מדוכתיה (חולין דף מג:): **שפיפון.** שפייה כפולה: **מעין דוגמא כו'.** נשתנו מן התחתונים לתפארת: **ויסר כחו.** לא מייתי ראיה אלא דכולן לקו: **שאול בצוארו.** ויגבה מכל העם משכמו (שמואל א י): **ויפל עליה.** מקום שהורגין בחרב והיינו צואר: **צדקיה בעיניו.** לא ידענא מנלן דנשתנה לשבח וכן אסא ברגליו אלא כן שמע מרבו: **פודגרא.** שם חולי הוא שאוחז ברגלים וקורא לו פודגר"א: **נענש אסא.** לחלות: **אנגריא.** עבודת המלך: **השמיע את כל יהודה.** הזעיקן. וישאו את אבני הרמה(ל) שהיה מלך ישראל בונה עליה כדי לבלתי תת יוצא ובא לאסא(מ): **חתן.** שכתוב בו נקי יהיה לביתו וגו' (דברים כד): **כתיב וירד שמשון תמנתה.** אלמא תמנת בירידה וכתיב עולה תמנתה אלמא עלייה היא ושמשון ויהודה תרוייהו בארץ ישראל הוו: **שנתגנה בה.** שנשא מבנות פלשתים האסורות לו: **יהודה נתעלה.** שמשם נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל: **דאתי מהאי גיסא.** שהיתה מיושבת באמצע שיפוע ההר הבא לה מראש ההר יורד הבא לה מרגלי ההר עולה: **כגון ורדוני ובי בארי ונרש.** עיירות הן היושבות בשיפוע ההרים: **מצפות לראותו.** שהיו רגילין להתקבל שם וללון והיה מזמין עליהם: **שנתנה עינים לדבריה.** דוגמא ופתח היתר נתנה לעצמה שאין עבירה בדבר: **גיורת אני.** ואיני עובדת כוכבים (ד) וראויה לך: **פנויה אני.** ומותרת לכל אדם: **יתומה אני.** (ה) והייתי קטנה והשיאוני אמי ואחיי ואין נישואין לער ואונן כלום לאסור עליו משום כלתו ואין זכות לאם ולאחים להשיא קטנה° אלא האב זוכה בה כדכתיב את בתי נתתי לאיש הזה (דברים כב). ולהכי סברה לאו בתו של שם היתה °שמשנת ששים ליעקב כלו שנותיו של שם ויעקב כבר היה יותר מבן מאה ועשר: **טהורה אני.** מנדה: **ונטע בו.** להנות עוברים ושבים: **פונדק.** ללון שם אורחים. ולשון אש"ל נוטריקון הוא אכילה שתיה לויה שהיה מאכילן ומשקן ואח"כ מלווה אותן: **ויטע אהלי אפדנו.** פסוק הוא בדניאל על אחד מהמלכים:

אלא

אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא משלום דאמר בפ"ק דשבת (דף י:) אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה איקרי שלום כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולא קא חשיב ליה במס' סופרים (פ"ד) בהדי שמות שאין נמחקין ונראה דתנא ושייר ועדיף מחנון ורחום דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות דף לה.) דנמחק דלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך חנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דחי אלא מעין שמו כמו חנון על שם שהוא חונן ומרחם על בריותיו:

נות

מסורת הש"ס

א) [כך העיד הרשב"א בתשובה סי' פ"ח שבגמ' שלפניו ליתא מלת ושתים], ב) [עי' ע"ז כח.], ג) מגילה יב., ד) [ע' בערוך ערך קר ו], ה) סנהדרין קה., ו) שם מח., ז) ברכות יח: שבת יג: קנג., ח) [פי' וכל שכן תלמידי חכמים ערוך ערך אנגריא], ט) נ"ל מפזיק, י) [נ"ל אחר ד"ה על שמו], כ) [מ"ק טו], ל) [שם], מ) [לקמן כג.],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' יבא שועל שחוזר לאחוריו: (ב) רש"י ד"ה נקם אחת משתי עיני דדריש אמר שמשון רבש"ע שכר אחת וכו' זו בעוה"ז ושכר האחרת: (ג) ד"ה שער העיר בשערי עזה: (ד) ד"ה גיורת וכו' ואיני עובדת כוכבים עד שאין אני ראויה לך הס"ד: (ה) ד"ה יתומה אני שהייתי קטנה במיתת אבי והשיאוני וכו' ואין נישואי ער ואונן נשואין כלום וכו' שאין זכות:

◆

גליון הש"ס

גמ' ואי"ד מרביה. לעיל דף ד ע"ב: רש"י ד"ה יתומה אני בו' שמשנת ששים ליעקב. ע"ש וצ"ל חמשים:

◆

לעזי רש"י

פוישו"ן. שפע.
אשלויישי"ש [אישלוישיי"ץ]. (רגל) נקועה.
פודגר"א. צינית (שיגרון).

◆

מוסף רש"י

בי קארי. דלועין גדולות, **בי בוציני.** דלועין קטנות, כלומר דכאותו מין עצמו זה נוטף וזו טופת (מגילה יב.). **שנאמר וילך שפי.** כמו (חולין נד:) נוקא דאטמא דשף מדוכתיה (סנהדרין קה.). **שנאמר שפיפון.** משמע שתים (שם). **פדגרא.** קן שם החולי אף כלשונו (שם מח.). **חד אמר פרדס.** להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה (בראשית כא לג). **וחד אמר פונדק.** לאכסניא ובו כל מיני פירות (שם).

◆

תוספות שאנץ

זנות: הוחלה שבועתו של אבימלך וגו' שחולק על מה שפי' רש"י בספר שמואל [ב' ה'] שאותו היבוסי היה מזרעו של אבימלך ולא היו יכולין להורישו מפני השבועה שהיה כתוב על הצלמים כדאמר שם אלא סבירא ליה כמאן דאמר בפרקי דר' אליעזר א) שיבוסים היה להם שכרת להם אברהם כשלקח מערת המכפלה ועל שם העיר נקרא יבוסי. אי שמא אע"פ שהוחלה כבר בימי שמשון אעפ"כ לא באו עליהם עד בימי דוד: קמי רפוקא גרידא דובלי. לפני חופר בגנות סל מלא ירק:

א) נ"ל בפרקי דר"א [פרק ל"ו] דשבועה אחרת היתה שכרת אברהם להם כשלקח מערת המכפלה מאת בני חת ועל שם וכו'.

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גַּרְתָּה בָּהּ: בראשית כא כג
2. וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְיָ: שופטים יג כד
3. וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל יְיָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה הָאֱלֹהִים וְאִנָּקְמָה נְקַם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים: שופטים טז כח
4. וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים וַיִּקַּח לַפִּדִים וַיֶּפֶן זָנָב אֶל זָנָב וַיָּשֶׂם לַפִּיד אֶחָד בֵּין שְׁנֵי הַזְּנָבוֹת בַּתָּוֶךְ: שופטים טו ד
5. וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם הַבְּרִיחַ וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן: שופטים טז ג
6. וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה וַיַּאַסְרוּהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים: שופטים טז כא
7. תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין: איוב לא י
8. אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי: איוב לא ט
9. דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: בראשית מט טז
10. כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ אֱלֹהִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יְיָ לֹא יִמְנַע טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים: תהלים פד יב
11. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי יִקָּרֵה יְיָ לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי: במדבר כג ג
12. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: בראשית מט יז
13. וַתְּיַשְּׁנֵהוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וַתִּקְרָא לָאִישׁ וַתְּגַלַּח אֶת שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו: שופטים טז יט
14. וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנֹשֵׂא כֵלָיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ וְדָקְרֵנִי בָהּ פֶּן יָבוֹאוּ הָעֲרֵלִים הָאֵלֶּה וּדְקָרֻנִי וְהִתְעַלְּלוּ בִי וְלֹא אָבָה נֹשֵׂא כֵלָיו כִּי יָרֵא מְאֹד וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ: שמואל א לא ד
15. וְאֶת בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ שָׁחֲטוּ לְעֵינָיו וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר וַיַּאַסְרֵהוּ בַנְחֻשְׁתַּיִם וַיְבִאֵהוּ בָּבֶל: מלכים ב כה ז
16. וְיֶתֶר כָּל דִּבְרֵי אָסָא וְכָל גְּבוּרָתוֹ וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנָה הֲלֹא הֵמָּה כְתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו: מלכים א טו כג
17. סוֹד יְיָ לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם: תהלים כה יד
18. וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי וַיִּשְׂאוּ אֶת אַבְנֵי הָרָמָה וְאֶת עֵצֶיהָ אֲשֶׁר בָּנָה בַּעְשָׁא וַיִּבֶן בָּם הַמֶּלֶךְ אָסָא אֶת גֶּבַע בִּנְיָמִן וְאֶת הַמִּצְפָּה: מלכים א טו כב
19. וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה וַיַּרְא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים: שופטים יד א
20. וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ: בראשית לח יג
21. וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאֲתָה כִּי גָדַל שֵׁלָה וְהִוא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה: בראשית לח יד
22. וְזָנוֹחַ וְעֵין גַּנִּים תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם: יהושע טו לד
23. וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְיָ אֵל עוֹלָם: בראשית כא לג
24. וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ בֵּין יַמִּים לְהַר צְבִי קֹדֶשׁ וּבָא עַד קִצּוֹ וְאֵין עוֹזֵר לוֹ: דניאל יא מה